

MURABBIY

ILMIY-MA'RIFIY JURNAL

“MURABBIY”

**ILMIY-MA'RIFIY
JURNAL**

Issue:1 2021 | №1, 2021

<https://science.jspi.uz/>

Chief Editor:

S.Nazarkasimov, Doctor of Philosophy (Ph.D) in Sociology, Vice-Rector of Jizzakh State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Deputy Chief Editor:

A.Turaev, senior teacher of Jizzakh State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Members of the editorial board:

Sh.S.Sharipov - Professor

B.M.Ochilova - Professor

D.Khodjimetova - assistant professor

A.Pardaev - assistant professor

M.N.Khoshimkhonov - assistant professor

A.I.Saidkasimov - assistant professor -

F.K.Akhmedov - assistant professor

B.E.Toshboev - assistant professor

I.N.Akhmedov - PhD

D.Salimova - PhD

N.N.Alimov - assistant professor

M.Saidov - Ph.D.

X.Maxammadiev - teacher

Editorial Representative:

Abrar Turaev

Jizzakh State Pedagogical Institute,
Uzbekistan

Phone: +998933091877

e-mail: ijtimoiy2017@mail.ru

**ONLINE ELECTRONIC
JOURNAL**

“Murabbiy” ilmiy-ma’rifiy jurnali
“Mentor” scientific-educational
journal

Научно-просветительский
журнал “Наставник”

Indexed By:

Published By:

<https://science.jspi.uz/>

**Jizzakh State Pedagogical
Institute, Uzbekistan**

MUNDARIJA / CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

№	MUALLIFLAR/ AUTHORS / АВТОРЫ	MAQOLA NOMI/ ARTICLE TITLE/ НАЗВАНИЕ СТАТЬИ	SAHIFALAR/ PAGES/ СТРАНИЦЫ
1	<i>Қирғизбоев Муқимжон</i>	Камбағаллик – XXI аср муаммоси	6-14
2	<i>Очилова Бахти Мурадовна</i>	Демократик кадриятлар ва ўзини-ўзи бошқариш	15-25
3	<i>Муҳаммадиев Нурмуҳаммад Эргашевич</i>	Жамиятнинг янгилинишида фалсафа илмининг методологик аҳамиятини янада оширишнинг долзарб масалалари	26-30
4	<i>Ахмедшина Фания</i>	Проблема выравнивания положения женщин и мужчин (опыт Узбекистана и зарубежных стран)	31-35
5	<i>Анварова Маърифат Нарзуллоевна</i>	Использование инновационных технологии при обучении арабскому языку	36-42
6	<i>Tilavova Malika Mataramovna</i>	Inversion is a bridge to the wonders of the language world	43-50
7	<i>Худойназаров Сардор</i>	Консультатив психология бўйича мутахассислар тайёрлаш муаммолари	51-54
8	<i>Ғофуров Жасур Исақович</i>	Уструшонанинг илк ўрта аср хунармандчилигига доир	55-58
9	<i>Ибрагимов Солижон Эргашевич</i>	Баркамол авлодни шакллантиришда гўзаллик тушунчасининг аҳамияти	59-63
10	<i>Севостьянов Дмитрий Анатольевич</i>	Инверсивные отношения как диалектический когнитивный конструкт	64-67
11	<i>Muhammadsidiqov Muhammadolim Muhammadroziq o'g'li</i>	Integratsiya tushunchasi: mazmun va mohiyati	68-77
12	<i>Ҳолиқова Рахбархон</i>	Ижтимоий-гуманитар соҳа	78-81

	<i>Эргашевна, Махкамова Надира, Тўхтабоева Дилафрўз Эргашевна</i>	вакилларининг тадқиқотларида урбанизация жараёнлари	
13	<i>Ежель Н.Е. , Стародубцева С.С. , Шишова А.А</i>	Проблема веры и современное мировоззрение человека	82-91
14	<i>Ibaidullaev Temir Gaybullaevich</i>	Harmony of uzbek national clothing culture and modernity	92-95
15	<i>Наумов Дмитрий Иванович</i>	Историческая политика в условиях глобализации	96-101
16	<i>Соегов Мурадгелди</i>	Туркмены-оламы самарканда на фоне истории своих прямых предков – древних аланови современные реалии	102-114
17	<i>Кобилов Рустам Ражаббойевич</i>	Ёшларда геоиктисодий тафаккурни шакллантириш ва ривожлантириш асосий омиллари	115-119
18	<i>Ганеева Галия Галияновна</i>	Желательное наклонение глагола в башкирском языке и история его изучения	120-125
19	<i>Инатов Мурот Ниятович,</i>	Хатларни микдорий таҳлил этиш усуллари	126-131
20	<i>Холмирзаева Манзура Абдумурадовна</i>	Инновацион ривожланиш шароитида миллий манфаатларни мафкуравий жиҳатдан химоя қилишнинг фалсафий жиҳатлари	132-136
21	<i>Билалова Дина Нуримановна, Киреева Надежда Анатольевна</i>	Применение инновационных цифровых технологий в преподавании гуманитарных дисциплин в техническом вузе	137-142
22	<i>Собиров Элмурод Абдумуталович, Юсупова Сайёра</i>	Исҳоқхон Тўра Ибратнинг илмий- ижоди ва маънавий-маърифий мероси	143-147
23	<i>Кулуева Флора Гайнутдиновна</i>	Приоритетные задачи социально- гуманитарных наук в условиях глобализации	148-151

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР СОҶА ВАКИЛЛАРИНИНГ ТАДҚИҚОТЛАРИДА УРБАНИЗАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИ

Ҳолиқова Рахбархон Эргашевна, тарих фанлари доктори, Ислом Каримов номидаги Тошкент давлат Техника университети профессори

Махкамова Надира Ульфатджановна, педагогика фанлари номзоди, Ислом Каримов номидаги Тошкент давлат Техника университети доценти

Тўхтабоева Дилафрўз Эргашевна, тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Ислом Каримов номидаги Тошкент давлат Техника университети

Аннотация

Мазкур мақолада урбанизация жараёнларини жаҳонда ривожланиб бораётгани, мазкур жараёнлар хусусан, шаҳарлар тарихи бўйича ижтимоий-гуманитар соҳа вакилларининг олиб борган тадқиқотлари, ҳозирги кунда кичик ва ўрта шаҳарлар тарихини ўрганиш долзарб мавзулардан эканлиги ҳақида.

Аннотации. В данной статье рассматривается развитие урбанизации в мире, изучение этих процессов, в частности, история городов в социально-гуманитарной сфере, изучение истории малых и средних городов.

Annotation. This article discusses the development of urbanization in the world, the study of these processes, in particular, the history of cities in the socio-humanitarian sphere, the study of the history of small and medium-sized cities.

Таянч сўзлар. Урбанизация, кичик ва ўрта шаҳар, мегаполис, демография, миграция, замонавий шаҳар, шаҳар маданияти, ижтимоий-иқтисодий жараёнлар.

Ключевые слова. Урбанизация, малый и средний город, мегаполис, демография, миграция, современный город, городская культура, социально-экономические процессы.

Keywords. Urbanization, small and medium city, megapolis, demography, migration, modern city, urban culture, socio-economic processes.

Урбанизация-шаҳарлашув жараёнлари бугунги кунда дунёда тобора ривожланиб бормоқда. Мазкур жараёнларни ўрганиш кўплаб соҳа тадқиқотчилари, яъни, демограф, географ, иқтисодчи, архитектор, социолог, психолог, археолог, тарихчи умуман ижтимоий-гуманитар йўналиш олимлари диққатини ўзига доимо жалб этиб келган. Унинг қачон

пайдо бўлганлиги ҳақида турли хил баҳс мунозаралар мавжуд бўлса-да, ҳалигача ўз ечимини топмаган. Бир гуруҳ олимлар уни дастлабки шаҳарлар пайдо бўлган давр билан, бошқалари эса Европада бошланган саноат инқилоби XVIII-XIX асрларга боғлайди.

Мамлакатимиз тарихида шаҳарларнинг алоҳида ўрни бор. Ўзбекистон шаҳарлари тарихини махсус илмий йўналиш сифатида ўрганиш XX асрнинг 50-йилларида бошланган. Буборада А. Шишкин, А. Зотов, Т. Раимов, Р. Смирнов, Б. Якубовлар ватанимиз шаҳарларининг турли даврлардаги тарихини биринчилардан бўлиб тадқиқ қилишга ҳаракат қилганлар.

Ўтган асрнинг 50-60 йилларида республика вилоятлари, туманлари, шаҳарларининг иқтисодиёти, географияси, тарихи ҳақидаги маълумотларни статистик тўплам шаклида чоп этиш авж олди. Масалан, З.Акрамовнинг “Фарғона водийсидаги шаҳарлар” қисқача справочнигида водий шаҳарлари ҳақида жуда қисқа маълумотлар берилган. Уларда шаҳарлар жойлашган ўрни, табиати ҳақида маълумотлар акс этган холос [1, 161]. Шундай бўлсада XX асрнинг 60-70 йилларига келиб бир қатор илмий тадқиқот ишлари жуда кучайди. Эътиборли томони ушбу тадқиқотларда республикадаги янги ташкил топган шаҳарларнинг ўша даврдаги тарихи, иқтисодиёти ўрганилди. Хусусан, М.Аликуловнинг “История развития социалистического города Термеза (1946-1975)” тарих фанлари номзодлиги ишида Термиз шаҳрининг урушдан кейинги даврдаги тарихи тадқиқ этилди [2, 24]. Шаҳарлар тарихини ўрганишнинг кейинги босқичи 70-80 йилларга тўғри келиб, бу йилларда олиб борилган илмий ишларда ҳам асосий эътибор четда қолиб, маълумотларни статистик тўплам шаклида чоп этиш давом этди. Ваҳоланки, айнан ушбу йилларда республикада кўплаб янги шаҳарлар ташкил топган бўлса-да, уларнинг аксарияти шаҳарга хос инфратузилма билан таъминланмаган, қишлоқлардан фарқи йўқ эди. Мазкур асарларнинг бирортасида эса ушбу мауммолар очиб берилмади.

Шундай бўлсада, бу даврда бир қатор иқтисодчи, шаҳаршунос, демограф олимлар хусусан, шаҳаршунос олим А.С.Солиев, иқтисодчи Э.А.Аҳмедов, етакчи демограф олим О.Ата-Мирзаевлар томонидан республика шаҳарларининг ижтимоий-иқтисодий ҳаётини акс эттирган, уларнинг муаммоларини бартараф этишга доир асарлар ҳам яратилди. Бу борада таниқли олим М.Қорахоновнинг хизматлари катта бўлиб, унинг олиб борган тадқиқотлари таҳсинга сазовордир.

Мустақиллик йилларига келиб, нашр этилаётган китоблар манбаларга бойлиги ва чуқур таҳлил қилинганлиги билан алоҳида ажралиб

турди. Бу даврда яратилган асарларда Ўзбекистон шаҳарлари тарихини ўрганишнинг янги назарий-методология асослари яратилди. Хусусан, 1996 йилда бошланган тарихчи ва демографларнинг фанлараро ҳамкорлиги республикада тарихий-демографик изланишларга асос солиниб, тарихчи, географ, демограф олимлар Р.Муртазаева, А. Солиев, О.Ата-Мирзаев, В.Гентшкеларнинг ҳамкорликдаги тадқиқотлари юзага келди. Бу борада “Историко-демографические очерки урбанизации Узбекистана”, “Узбекистан многонациональный: историко-демографический аспект” монографиялари чоп этилиб, уларда республика шаҳарларининг қадимдан то ҳозирги кунгача ривожланиши, демографик жараёнлари, миграция йўналишлари босқичма-босқич тарихий фактлар асосида кўрсатиб берилган[3, 125].

Бу даврда қатор тарихчилар томонидан шаҳарлар тарихининг турли даврларига оид асарлар юзага келди ва улар янги манбалар асосида чуқур таҳлил этилди. Хусусан, Д.А.Алимова, М.И.Филановичларнинг “Тошкент тарихи (қадимги даврлардан бугунги кунгача)” номли китобида Тошкентнинг қадимги тарихи энг сўнги археологик тадқиқотлар асосида батафсил ёритиб берилди. Б.Ж.Эшовнинг “Ўрта Осиёнинг қадимги шаҳарлари тарихи” китобида Ўрта Осиё шаҳарларининг қадимги давр тарихи батафсил ёритилиб, урбанизация жараёнларининг илк кўринишлари ҳақида қимматли фикрлар билдирилган. Мазкур даврда шаҳарлар тарихи юзасидан олиб борилган илмий тадқиқотлар, айниқса, диққатга сазавордир. Хусусан, Ж.Н.Турсуновнинг “Ўзбекистон шаҳарларининг ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиёти тарихи (Бойсун, Шарғун ва Шўрчи шаҳарлари мисолида) 1971-1990 йиллар” номзодлик ишида республиканинг жанубий вилоятларидаги кичик ва ўрта шаҳарларнинг совет давридаги тарихи, мазкур шаҳарлардаги тарихий ёдгорликларни оёқ ости қилингани, таҳқиқлангани аниқ далиллар асосида кўрсатиб берилган[4, 157]. Б.Х.Матбобоевнинг “Қадимги Фарғонанинг илк ўрта асрлар даври маданияти (V-VIII асрлар археологик манбаларининг тарихий таҳлили асосида)” докторлик тадқиқотида водийнинг илк ўрта асрлардаги шаҳарлари, уларнинг тузилиши ва аҳоли сони ҳақида қимматли маълумотлар берилган. Таниқли тарихчи олима Д.Х.Зияева томонидан республикадаги шаҳарлар тарихи ўрганилди. Хусусан, “Ўзбекистон шаҳарларининг энг янги тарихи: ислохотлар ва модернизация жараёнлари”, “Ўзбекистонда замонавий шаҳар маданияти” асарларида истиқлол йилларида Ўзбекистонда олиб борилаётган ислохотлар, шаҳарлар тараққиётига қаратилган муҳим чора-тадбирлар, бунёдкорлик ишлари,

шаҳар маданияти тараққиётининг асосий йўналишлари республика миқёсида чуқур таҳлил қилинди.

Бугунги кунда мамлакатимиздаги кичик ва ўрта шаҳарлар бўғинини ўрганиш долзарб муаммолардан бири бўлиб қолмоқда. Ваҳоланки, мазкур шаҳарлар республика шаҳарларининг 80 фоизини ташкил этади. Ўтган чорак аср мобайнида тадқиқот объекти бўлган кичик ва ўрта шаҳарлар тарихига оид бир қатор китоблар нашр этилди. Уларда шаҳарларнинг қадимги даврдан то бугунги кунгача тарихи, бу жойда туғилиб ўсган буюк алломалар ҳаёти ва ижоди, уларнинг жаҳон цивилизациясига қўшган ҳиссаси, этнографияси қизиқарли далиллар ва энг сўнгги манбалар асосида жамланган, кичик ва ўрта шаҳарлар ҳақида тўлиқ маълумотга эга бўлмасакда, шу туманлар бўйича тасаввур олинади холос.

Умуман олганда, республикадаги кичик ва ўрта шаҳарларни инфратузилмаси, ижтимоий-иқтисодий ҳолатини ўрганиш, муаммоларини олиб чиқиш бугунги кунда ижтимоий-гуманитар соҳа вакилларининг вазифаларига киради. Кичик ва ўрта шаҳарларни ривожланиши эртага йирик шаҳарлар тараққиётига асос бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Акромов З. Фарғона водийсидаги шаҳарлар. Қисқача справочник. – Тошкент: Ўздавнашр, 1963. – Б. 161.
2. Алиқулов М. История развития социалистического города Термеза (1946-1975): Автореф. Дис...канд.ист.наук. –Ташкент, 1979. - 24 с.
3. Ата-Мирзаев О., Гентшке В., Муртазаева Р., Салиев А. Историко–демографические очерки урбанизации Узбекистана. – Ташкент: Университет, 2002. – Ст. 125.
4. Турсунов Ж. Ўзбекистон шаҳарларининг ижтимоий–иқтисодий ва маданий тараққиёти тарихи (Бойсун, Шарғун ва Шўрчи шаҳарлари мисолида) (1971–1990 йй). Дисс... тарих фанлари номзоди. - Самарқанд, 1995. - 157 б.
5. Ҳомийдий Ҳ., Аширов А., Умаралиев М. Косонсой тарихи (тарихий-илмий лавҳалар). –Тошкент: Extremum Press, 2010. – Б. 138.